

Žanrovska obilježja novele u Cervantesovim Uzoritim novelama

Majić-Mazul, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:740167>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-14**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i
Mađarskoga jezika i književnosti

Ana Majić-Mazul

Žanrovska obilježja novele u Cervantesovim *Uzoritim novelama*

Završni rad

Mentorica izv. prof. dr. sc. Tina Varga Oswald

Osijek, 2018. godina

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Katedra za teoriju književnosti i svjetsku književnost
Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i mađarskoga jezika i
književnosti

Ana Majić-Mazul

Žanrovska obilježja novele u Cervantesovim *Uzoritim novelama*

Završni rad

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Polje: Filologija

Grana: Teorija i povijest književnosti

Mentorica izv. prof. dr. Tina Varga Oswald

Osijek, 2018. godina

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Razdoblje renesanse darovalo je svijetu najvećeg španjolskog romanopisca svih vremena, Miguela de Cervantesa Saavedru. Miguel de Cervantes Saavedra rođen je 1547. godine. Vodio je vječnu borbu s neimaštinom, s dugovima i sa zlim jezicima. Unatoč tako nesretnoj životnoj situaciji radio je ustrajno, do posljednjeg daha. Umro je siromašan, ali slavan i siguran u sebe 22. travnja 1616. godine. Obaviješten i obrazovan, Cervantes se ogledao u svim književnim rodovima i mnogim književnim vrstama postojećim u njegovo vrijeme. U vremenu između pojave prvog i drugog dijela *Don Quijota* Cervantes je 1613. godine objavio zbirku svojih *Uzoritih novela*. Pod tim naslovom sabrano je 12 novela s različitim motivima. Djelo su nove, izrazite književne individualnosti, one su prozno remek-djelo. Djelo kojim se može označiti početak povijesti novele jest *Dekameron* Giovannia Boccaccioa kojeg Cervantes uzima kao početni uzor. Jedno od bitnih obilježja *Uzoritih novela* jest izostajanje okvira. Novine koje Cervantes uvodi u svoje novele jesu i uklanjanje citata i komentara, aktivni likovi, psihološka karakterizacija likova, a dvjema svojim novelama približava se eseju. Svaka njegova novela prožeta je moralizatorskim elementom, a osim toga pojavljuje se kult oštroumnih odgovora te lakrdijaški nestašluci. Kao poznavatelj talijanske književnosti, iskoristivši Boccaccioa za iskustvo tvorca prvih novela, Cervantes je svjesno izgradio svoj tip kratke prozne tvorevine i na tome smo mu iznimno zahvalni.

Ključne riječi: Miguel Cervantes de Saavedra, novela, renesansa, *Uzorite novele*, *Dekameron*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POETIKA RENESANSE	2
3. MIGUEL CERVANTES DE SAAVEDRA	4
3.1. Biografija.....	4
3.2. Književno stvaralaštvo.....	5
4. <i>UZORITE NOVELE</i>	6
5. NOVELA	7
5.1. Povijest novele.....	7
5.2. Obilježja novele kao književne vrste	8
6. OBILJEŽJA NOVELE U <i>UZORITIM NOVELAMA</i>	9
6.1. Izostajanje okvira.....	9
6.2. Uklanjanje komentara i citata	9
6.3. Likovi i mjesto radnje	10
6.4. Moralizatorski element	10
6.5. Struktura novele.....	11
6.6. Silovita radnja	11
6.7. Pojava dijaloga.....	12
6.8. Neočekivanost završetka.....	12
6.9. Psihološka karakterizacija.....	13
6.10. Aktivni likovi.....	14
6.11. Lakrdijaški nestašluci.....	14
6.12. Ismijavanje glupana i licemjera	15
6.13. Kult oštroumnih odgovora	16
6.14. Približavanje eseju	17
7. ZAKLJUČAK.....	18
8. LITERATURA	19

1. UVOD

U ovome će se završnome radu analizirati obilježja novele kao vrste u djelu *Uzorite novele* autora Miguela Cervantesa de Saavedre. Najprije će biti riječi o vremenu i prostoru Cervantesova djelovanja i stvaranja, odnosno o razdoblju renesanse. Renesansa se javlja kao suprotnost srednjem vijeku i to će uvelike utjecati na promjenu kako u vanjskom svijetu tako i u čovjekovom unutarnjem svijetu. Sljedeće poglavlje odnosi se na samog autora, u kojem će se pobliže prikazati njegova zanimljiva biografija i književno stvaralaštvo. Cervantes osim što je tvorac prvog romana kao književne vrste u svjetskoj književnosti, veliki doprinos ima i u razvoju novele, a put i razvoj novele u ovome će se radu detaljnije obraditi. Nakon toga slijedi kratki uvid u djelo *Uzorite novele*, kad su nastale, koliko ih je u djelu te koliko je *Novela* prevedeno na hrvatski. Navodi se kako su njegove *Novele* imale veliki utjecaj na daljnji razvoj novele kao vrste. Budući da je Cervantes kao uzora imao tvorca novela, Boccaccioa, posebno će se govoriti o povijesti novele i njezinom početku, ali i o obilježjima novele kao književne vrste. U glavnom dijelu ovoga završnoga rada napraviti će se iscrpna analiza obilježja novela na temelju četiri Cervantesove novele: *Brak na prijevaru*, *Licencijat Staklenko*, *Rinconete* i *Cortadillo* te *Ljubomornik iz Estramadure*. Prikazat će se koje novine Cervantes uvodi u svoju novelu. Na kraju ovoga završnoga rada iznijet će se kratki zaključak o djelu, navest će se literatura i sažetak te ključne riječi.

2. POETIKA RENESANSE

Naziv "renesansa" ne predstavlja sretno izabrano ime velike književne epohe jer time izaziva pomisao ne samo o obnovi nego i o novome početku nečega što se izravno nastavlja sve do danas. (M. Solar; 116) Potječe od francuske riječi *renaissance* što znači preporod, ponovno rođenje. Danas se uglavnom određuje od otprilike sredine 15. do kraja 16. stoljeća. Renesansa se nadovezuje na humanizam kao kulturni pokret kasnoga srednjega vijeka. Nastala je u Italiji, najprije u Firenci odakle se proširuje na druge europske zemlje. Kroz cijeli srednji vijek ljudi su bili okrenuti prema crkvi, onostranošću i brigom za spas duše, a sada u prvom planu više nije Bog, već predmet zanimanja postaje ovozemaljski čovjek te Solar ističe da od renesanse počinje svjetlost prosvjete, istine i razuma. U renesansno doba sve vrvi od života, čovjek želi sve vidjeti i proučiti, oslobođen srednjovjekovnog autoriteta on postaje kovač svoje sreće. Tako moto renesansnog čovjeka postaje *Carpe diem*, to jest *Iskoristi dan*. U renesansi se mogu pronaći nova shvaćanja uloge, svrhe i značenja književnosti i umjetnosti, kao i određeni skepticizam i sklonost panteizmu, umjesto izvornog crkvenog učenja. (Solar; 118) Renesansni umjetnik počinje stvarati umjetnost prema sebi, vedru, ovozemaljsku, u kojoj dominira ljudsko. Renesansni književnici više kritiziraju postojeću Crkvu i svećenstvo nego religiju. Renesansa je i epoha u kojoj se europska civilizacija počinje razvijati u smjeru koji je doveo do njezine svjetske prevlasti. Ta promjena u poimanju svijeta i čovjeka prouzrokovana je različitim tehničkim, obrazovnim i geografskim otkrićima. Važnu ulogu pri tome odigralo je otkriće Amerike, ali i Kopernikov sustav koji je značio preokret u shvaćanju kozmologije. (Solar, 117) Renesansa je i u književnosti odigrala značajnu ulogu. Za početak povijesti renesansne književnosti uzimaju se „velika trojica“ koji su potpuno napustili nasljeđe srednjega vijeka i postali začetnici novih tokova u svjetskoj književnosti. „Velika trojica“ jesu: Francesco Petrarca, Dante Alighieri i Giovanni Boccaccio. U epohi renesanse možemo razabrati nov sustav književnih vrsta. Uzorak renesansnog epa stvorio je Ludovico Ariosto u viteškom epu *Bijesni Orlando*. Važno je i spomenuti ep *Luzitanci* portugalskog književnika Luisa Vaze de Camoesa. Pojavljuje se komedija *Mandragola* autora Niccoloa Machiavellia, prva uspješna komedija modernog europskog kazališta. Kritičku satiru utemeljio je Francois Rabelais u velikom romanu u pet knjiga pod naslovom *Gargantua i Pantagruel*. Nova književna vrsta jest i esej ili ogled čiji je utemeljitelj Michael Eyquem de Montaigne glavnim djelom *Eseji*. Renesansa stvara i novi tip lirike. Najpoznatiji primjer je francuska pjesnička škola

Plejada kojoj su glavni predstavnici Pierre de Ronsard i Joachim Du Bellay. Renesansa je u književnosti najveći domet postigla u romanu i drami, zahvaljujući dvojici pisaca. To su najveći engleski dramatičar svih vremena William Shakespeare i najveći španjolski romanopisac svih vremena Miguel de Cervantes Saavedra. U sljedećem poglavlju više će biti riječi o društvenim i političkim prilikama u španjolskoj renesansi u kojoj je djelovao Miguel de Cervantes Saavedra, pisac čije se djelo i književni rad istražuje u ovom završnom radu.

3. MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

3.1. Biografija

Podaci o Cervantesu opsežni su i pouzdani. Miguel de Cervantes Saavedra rođen je 1547. godine u Alcali de Henaresu u Španjolskoj. Podaci koji se pripisuju životu tog velikog španjolskog pisca ne daju nam lijepu sliku o razumijevanju sredine u kojoj je živio. (Solar, 130) Rođen je u mnogočlanoj obitelji od oca kirurga. Mlad je otišao u Italiju i stupio u vojnu službu. Tamo je upoznao talijansku književnost i život, bujniji i slobodniji nego u Španjolskoj. Sudjelovao je u mnogim bitkama, a u bitci kod Lepanta biva teško ranjen nakon čega mu lijeva ruka ostaje trajno oduzeta. 1575. godine pri povratku u domovinu zarobljen je od strane turskih gusara i proveo je pet godina u zatočeništvu u Alžiru. Ni u domovini ga, nakon što je otkupljen, nije čekala nikakva sreća. Nadao se da će književnim radom doći do zarade, ali od toga nije mogao živjeti te se prihvatio *najubogijih poslova: putuje na mazgi od sela do sela, skuplja porez i po Andaluziji otkupljuje žito i ulje za vojsku.* (Miličević, 244) Zbog manjkova je nekoliko puta završavao u zatvoru. Bio je oženjen, ali s tim brakom nikad nije bilo u redu. Imao je i jednu nezakonitu kćer. Vodio je vječnu borbu s neimaštinom, s dugovima i sa zlim jezicima. Unatoč tako nesretnoj životnoj situaciji, Cervantes nikada nije gubio strpljivost, nadu i dobrotu. "I u najvećim teškoćama nalazio je snage da se podsmjehne, bez zajedljivosti, na svoj i na tuđi račun." (Miličević, 245) Nemilosrdno vrijeđan od strane pisaca, Cervantes se uvijek branio smireno i dostojanstveno, s prigušenom gorčinom i ponosom. Radio je ustrajno, do posljednjeg daha. Umro je siromašan, ali slavan i siguran u sebe 22. travnja 1616. godine. (Miličević, 245)

3.2. Književno stvaralaštvo

“Obaviješten i obrazovan, Cervantes se ogledao u svim književnim rodovima i mnogim književnim vrstama postojećim u njegovo vrijeme. Bio je pjesnik, dramski pisac i, iznad svega, prozni pisac, jedinstven ne samo u povijesti španjolske, već i čitave europske književnosti.” (Pavlović-Samurović, 1985; 276) U čitavom Cervantesovom djelu prisutna je poezija. Ona je bila književni rod u kojem se prvo ogledao i nije ju napustio sve do kraja života. Prema Ljiljani Pavlović-Samurović Cervantesove pjesme mogu se svrstati u nekoliko tematskih grupa, poznatih i popularnih u tadašnjoj španjolskoj poeziji. U razdoblju od 1580. do 1587. pisao je kazališne komade koji su bili prikazivani u madridskim kazalištima. Cervantesa drže najboljim španjolskim dramatičarom prije Lope de Vege. Objavio je osam drama, od kojih se najboljima smatraju komedije *Alžirski događaj*, *Pedro de Urdemales* te *Opsada Numancije*. (Solar, 2004; 130) 1615. godine napisao je i *Osam komedija i osam novih međuigri*. Cervantesova prozna djela prema umjetničkoj vrijednosti predstavljaju najznačajniji dio njegovog stvaralaštva. Godine 1585. objavljeno je prvo Cervantesovo djelo, pastoralni roman *Galatea*. Izuzetno mjesto u povijesti Cervantes je stekao zbog dva djela: *Uzorite novele* i *Bistri vitez don Quijote od Mache* u dvije knjige. Njegovo je životno djelo *Don Quijote*, čiji je prvi dio objavljen 1605., a drugi dio 1615. godine. Cervantes je nenadmašan po tome što je stvorio uzorak romana prema kojem će se on razvijati do danas. Uz Bibliju, *Don Quijote* je najprevođenije djelo na svijetu. Godine 1614. napisao je ep *Put na Parnas*, a posthumno je objavljen njegov posljednji roman *Persiles i Sigismunda ili priča sa sjevernih strana*. Ljiljana Pavlović-Samurović piše kako je Cervantes nekoliko dana prije smrti pisao posvetu i predgovor za svoj posljednji roman (*Persiles i Sigismunda*), i da je taj predgovor jedan od najpotresnijih i najdivnijih što su ikad napisani. U sljedećim poglavljima više će govora biti o *Uzoritim novelama*.

4. UZORITE NOVELE

U vremenu između pojave prvog i drugog dijela *Don Quijota* Cervantes je 1613. godine objavio zbirku svojih *Uzoritih novela*. Pod tim naslovom sabrano je 12 novela s različitim motivima. Djelo su nove, izrazite književne individualnosti, one su prozno remek-djelo. Po svojoj strukturi i formi ova prozna vrsta bila je nova u španjolskoj književnosti. "Cervantes, svjestan toga, u predgovoru kaže da je on bio prvi pisac koji je pisao novele u Španjolskoj, ne prenoseći ih iz drugih jezika, time ciljajući na talijansku novelistiku jer su tadašnji španjolski pisci prevodili talijanske novele." (Pavlović-Samurović, 1985; 296) Uzorite novele predstavljaju novi tip novele koji se najčešće naziva „romaneskna novela“. U izvornom, španjolskom naslovu *Uzoritih novela*, *Las novelas exemplares*, pojavljuje se epitet *exemplares*, koji se prevodi kao „primjerne“ i na taj način Cervantes čitatelje upućuje na pouku koja se može iščitati iz svake novele. Isto tako, u srednjem vijeku postojala je književna vrsta slična legendi zvana *exempla*. One su predstavljale paradigme dobrog i lošeg života. *Novele* se mogu podijeliti u 3 skupine kako napominje Pavlović-Samurović. Prva skupina jesu priče iz aristokratskih krugova sa zamršenim i neobičnim zapletima. Ovoj skupini pripadaju novele: *Darežljivi ljubavnik*, *Dvije djevojke*, *Španjolska iz Engleske*, *Moć krvi*, *Gospođa Cornelia*. Drugu skupinu čine idealističke, odnosno novele u kojima radnje gotovo i nema ili je zbivanje svedeno na najmanju mjeru. Tu spadaju: *Rinconete i Cortadillo*, *Licencijat Staklenko*, *Razgovor dvaju pasa*. Treća skupina *Novela* realističke su novele, one predstavljaju prijelaz iz jedne skupine u drugu, a slikanje života i sredine dolazi kao najvažnije. Takve su novele: *Cigančica*, *Ljubomornik iz Estramadure*, *Brak na prijevaru*, *Dična sudopera*. „Svaka Cervantesova novela čini jednu završenu misaonu i stilsku cjelinu.“ (Pavlović-Samurović, 1985; 298) Na hrvatski je jezik prevedeno devet novela: *Rinconete i Cortadillo*, *Licencijat Staklenko*, *Ljubomorni Estremadurac*, *Dična sudopera*, *Brak na prijevaru*, *Razgovor pasa*, *Velikodušni udvarač*, *Engleska Španjolka* i *Snaga krvi*. Veliki doprinos u prijevodu Cervantesovih *Novela* dala je bivša studentica Filozofskog fakulteta u Osijeku Kristina Vlaović prevevši s engleskoga na hrvatski jezik novele: *Velikodušni udvarač*, *Engleska Španjolka* i *Snaga krvi*.

5. NOVELA

5.1. Povijest novele

Naziv „novela“ dolazi od latinskog *novus* što bi značilo „nov“. „Povijest novele mora se zamisliti kao „praćenje“ određene strukture koja usprkos transformacijama nekih svojih elemenata može biti „prepoznatljiva“ u određenom duljem razdoblju.“ (Solar, 2004; 362) Funkcija novele ne može se shvatiti bez „nositelja“, a on jest struktura. Djelo kojim se može označiti početak povijesti novele jest *Dekameron* Giovannia Boccaccioa. Prije njega novela ima tek „pretpovijest“. Milivoj Solar u svojoj knjizi „Ideja i priča“ ističe da nacrt povijesti strukture novele mora započeti opisom strukture koja ima status književne vrste, a da taj status novela ima tek od *Dekameron*a. Srednji vijek zbog svojeg konzervativnog mentaliteta, užasa pred novinom i individualnošću, ne može prihvatiti novelu, već se ona počinje gledati kao književna vrsta od razdoblja renesanse za koju su novost i originalnost pozitivne kategorije. Solar također navodi kako postoje dvije činjenice koje imaju bitnu ulogu za razumijevanje načina kako struktura počinje funkcionirati kao novela. Prva činjenica jest „okvir zbirke“ u kojoj se novela pojavljuje, a druga je samostalnost elemenata zbirke koja omogućuje da se novela prepozna i onda kada nastupa kao sastavni element drugih književnih vrsta. Konvencija okvira zadržat će se u povijesti novele, ali neće biti presudna za prepoznavanje novele kao književne vrste. Kompozicijsku shemu novele shvaćamo u jedinstvu s tematikom. Ona iskazuje sudbinu pojedinca u demitologiziranom svijetu. „*Dekameron* je tako početak povijesti novele, a nakon njega slijedi nešto što ima osobine razvoja.“ (Solar, 2004; 371) I unutar razvoja novele kao književne vrste mogu se zapaziti i analizirati neke opozicije. Tako Cervantesove *Uzorite novele* ne slijede izravno *Dekameron*, nego mu i oponiraju. Voltairove „Filozofske priče“ opozicija su ranijim novelama, a romantička novela opozicija je i Boccacciou i Voltaireu, itd. „Jedinstvo temeljne strukture i njezine funkcije ostaje sačuvano bez obzira na to što se javljaju takvi opozicijski „pomaci“ od sheme jednom konstituirane vrste, (...), tj. prema romanu, bajci, eseju i slično.“ (Solar, 2004; 372) Kao poznavatelj talijanske književnosti, iskoristivši Boccaccioa, za iskustvo tvorca prvih novela, Cervantes je svjesno izgradio svoj tip kratke prozne tvorevine.

5.2. Obilježja novele kao književne vrste

Novelu Solar u *Rječniku književnog nazivlja* definira kao kratku proznu književnu vrstu, načelno određenu sažetom fabulom i ograničenjem na jedan lik i jedan događaj. To je okvirna teorija novele, nekakva početna hipoteza u daljnjem određivanju. Nemeć Krešimir kaže kako je novela izrazito zahtjevna književna vrsta jer u noveli „sve mora biti na svome mjestu, sve pomno promišljeno i odvažano.“ (Nemeć, 1997; 5) Teoretićar novele nema na raspolaganju opće prihvaćenu teoriju književnih vrsta na koju bi se mogao osloniti u proučavanju novele. Upravo iz tog razloga pojam klasifikacije varira od teoretićara do teoretićara u skladu s njihovom orijentacijom prema književnosti. Prve novele pojavljuju se u vremenu renesanse. Boccacciove novele smatraju se osnovicom za pojam renesansne novele, ali i za opći pojam novele kako navodi Solar. Jedan od razloga je taj što su novele u *Dekameronu* dovoljno raznolike da su njihova opća određenja toliko općenita da ne govore ništa i da uključuju vrste koje se mogu razlikovati od novele. Također, primjećuje se da „karakteristike određene književne vrste u renesansnoj književnosti ima u manjoj mjeri novela kao samostalna cjelina, a mnogo više ciklus uokvirenih novela, tj. takvih djela kakvima je *Dekameron* uzor i obrazac.“ (Solar, 2004; 324) Neka od djela koja slijede žanrovsku strukturu *Dekameron*a jesu: *Novelino* Tommasa Guirdatija, *Razmatranja o ljubavi* Michelangela Girolama, *Heptameron* Margarete od Navarre. Samostalna novela i novela u okviru nemaju iste funkcije, pa iako se njihove razlike čine neznatnim one nisu takve da bi se mogle zanemariti u žanrovskoj klasifikaciji. Novela se može definirati i kao „naknadna apstrakcija izvedena „osamostaljivanjem“ elemenata jednog žanra koji se kao žanr doživljavao isključivo kao djelo složeno od mnogih manjih narativnih cjelina prema načelu njihova „uokvirivanja“.“ (Solar, 2004; 325) Od Boccaccioa do danas novela je doživjela velike promjene. Ona se prilagođavala mijenama različitih duhovnih pokreta, književnih moda i senzibiliteta. Novela je svoju popularnost zadržala u cijeloj povijesti europske književnosti. Svjetski poznati novelisti jesu: Guy de Maupassant, Ivan Sergejević Turgenjev, Anton Pavlović Čehov, Jorge Luis Borges i drugi. U hrvatskoj književnosti novele su pisali: Antun Gustav Matoš, Ranko Marinković, Milan Begović, Miroslav Krleža i drugi.

6. OBILJEŽJA NOVELE U *UZORITIM NOVELAMA*

Zbirka *Uzorite novele* može se mjeriti s *Dekameronom*, pa čak i shvatiti kao neki viši stupanj u razvitku novele. Svojim novelama Cervantes je obogatio književne konvencije novele. U prologu svoje knjige navodi kako je on prvi koji je pisao novele na španjolskom jeziku. Solar navodi da su one “otklon” od *Dekameron*a, ali da je taj “otklon” još uvijek u granicama ustaljene tradicije novele koja se jedino varira a da se ni na tematskom ni na oblikovnom planu ne razara temeljna struktura vrste. (Solar, 2004: 373) Dakle, Cervantes je unio u prozu svog vremena mnoge novine od kojih se ova prozna vrsta formirala u potpunosti. U glavnom dijelu ovoga završnoga rada detaljno će se analizirati obilježja Cervantesove novele kao književne vrste prema početnom uzoru Boccacciovog *Dekameron*a na temelju četiri novele: *Brak na prijevaru*, *Licencijat Staklenko*, *Rinconete i Cortadillo* te *Ljubomornik iz Estramadure*.

6.1. Izostajanje okvira

Napuštanje strogog poštivanja Boccacciovih konvencija ponajprije se očituje izostajanjem okvira. Novele su uokvirene tek predgovorom koji ih potvrđuje kao zbirku. Iako opravdanja više nisu potrebna, još uvijek su potrebna objašnjenja “koja unaprijed odbacuju moguće optužbe da novele nisu dovoljno moralističke.” (Solar, 2004: 374) To govori o daljnjem osamostaljivanju novele kao književne vrste. Novele u Cervantesovoj zbirci jesu duže od Boccacciovih, a neke novele imaju složen, čak i zamršen zaplet.

6.2. Uklanjanje komentara i citata

Cervantes se ističe i po uklanjanju komentara i citata. Nije bila rijetkost da njegovi prethodnici, poput Giovannia Boccaccio, Tommasa Guirdatija, Michelangela Girolama i Margarete od Navarre, produljuju svoje novele brojnim komentarima i citatima nevezanim za tematiku djela. To su prvenstveno radili iz razloga kako bi čitateljstvu predočili vlastita znanja i

obrazovanost, odnosno kako bi se pohvalili svojom načitanošću. Komentari i citati najčešće su samo odvrćali čitateljevu pažnju od glavne radnje.

6.3. Likovi i mjesto radnje

Specifičnost Cervantesovih novela jesu smještanje likova i radnje najvećim dijelom u njegovu domovinu, Španjolsku. Iz *Novela* možemo iščitati kako su apsolutno svi likovi nositelji španjolskih imena poput Campozano, Thomas, Rinconete, Cortadillo, Felipe de Carrizales, Loaysa, Leonora, te kako je mjesto održavanja radnje također Španjolska. Tako je mjesto radnje novele *Brak na prijevaru* u gradiću Valladolidu, dok se u noveli *Rinconete i Cortadillo* radnja smješta u dijelove pokrajine Andaluzije. *Licencijat Staklenko* novela je u kojoj se radnja najvećim dijelom odvija u Španjolskoj, gradovima Malagi i Salamanki, a u *Ljubomorniku iz Estramadure* mjesto zbivanja jesu Estramadura i Sevilja. No, osim tih španjolskih gradova spominju se mjesta i gradovi koja je Thomas Rodaha posjetio kao što su: Venecija, Genova, Rim, Bruxelles, Kartaga, Antwerpen i drugi. Ljubomorni starac Felipe prije no što je stigao u Španjolsku otisnuo se na put u Ameriku, odnosno „Zapadnu Indiju“ kako su ju nazivali Španjolci i Portugalci sve do polovine 18. stoljeća, zatim Peru i Kolumbiju te se tamo obogativši vraća u rodni kraj.

6.4. Moralizatorski element

Solar navodi kako Cervantes oponira Boccacciou vrativši novelu određenom naglašenom moralizmu i u predgovoru upozorava da u *Uzoritim novelama* nema nijedne iz koje se ne može izvući koristan primjer. *Nazvao sam ih uzoritim, i budeš li pažljivo čitao, nećeš među njima naći ni jedne jedine iz koje se ne može izvući korisna pouka i uzor.* (12-13) „Taj moralizam pripada daleko više interpretaciji nego samim novelama o kojima je riječ“ (Solar, 2004: 373) i nigdje u samim novelama ne dolazi do izražaja nešto što bi bitno narušilo njihovu novelističku strukturu. U talijanskoj novelistici prisutni su elementi čudesnog i natprirodnog što su ostaci naslijeđa viteških romana, a u Cervantesovim *Uzoritim novelama* upravo umjesto fantastičnih elemenata

uveden je moralizatorski element. Cervantes ovoj vrsti prilazi u potpunoj književnoj zrelosti, kada mu odmakla dob ne dopušta da se ruga drugome životu te stoga i ne čudi kako su novele osim samog zabavljanja čitateljstva i poučne.

6.5. Struktura novele

Od narativnih postupaka za Cervantesa je karakterističan početak novele *in medias res*. Takav početak novele očituje se u noveli *Brak na prijevazu*. Postupak *in medias res* latinski je izraz čiji doslovni prijevod glasi: „u sredinu stvari“, a znači odmah na stvar, bez zaobilaženja, izravno, neposredno, bez okolišanja.¹ Novela *Brak na prijevazu* započinje izlaskom vojnika Campuzana iz bolnice Uskrsnuća u Valladolidu i susretom prijatelja licenciata Peralte te pričanjem priče zastavnika Campuzana kako je dospio u bolnicu. O daljnjem objašnjavanju radnje govori citat kojim se Campuzano obraća Peralti: *Kako nisam za to da na ulici vodim duge razgovore, molim da mi vaša milost oprosti, no drugom ću vam prigodom po laznu kazivati svoje dogodovštine, a ove su toliko neobične i začudne da ih takvih u životu niste čuli.*² (125)

6.6. Silovita radnja

Cervantesova se novela veoma razlikuje od talijanske i silovitom radnjom. U *Novelama radnja* ide svojim tijekom, bez nepotrebnog okolišanja i umetanja kakvih digresija ili bilo kakvih drugih pripovjednih tehnika kojima bi se radnja usporavala. Konkretno, na primjeru novele *Brak na prijevazu* vojnik Campuzano pripovjeda svoju nesretnu životnu priču prijatelju Peralti i njegovo govorenje u skladu je s navedenom radnjom. Pripovjedanje započinje od trenutka kad se upoznao

¹ Kljaić, Bratoljub, *Novi rječnik stranih riječi*, Školska knjiga, Zagreb, 2012., str. 454

² Cervantes de Saavedra, Miguel, *Uzorite novele 1*, Meandar, Zagreb, 2004. Sve citate iz navedenog djela u završnom radu donosim tako da na kraju citata u zagradu stavljam broj stranice na kojoj se citat nalazi.

sa svojom ženom u vojnoj bazi, zatim se govori o vjenčanju i boravku u lažnoj kući te na kraju spoznaja da je ostao prevaren jer je i sam krenuo s nakanom da prevari. U noveli *Ljubomornik iz Estramadure*, pripovjedač u 3. licu vodi nas kroz cijelu radnju i kratko te sažeto pripovjeda kako je ljubomorni starac najprije stekao bogatstvo i pri povratku u Španjolsku uzeo za ženu neiskusnu djevojku Leonoru te kako se konačno ostvario njegov najveći strah, a taj je da je ugledao svoju ženu s drugim muškarcem u naručju.

6.7. Pojava dijaloga

Karakteristična pripovjedna tehnika Cervantesove novele jest i dijalog. U talijanskoj noveli dijaloga skoro da i nije bilo pa se to stilsko sredstvo smatra jednom od Cervantesovih „inovacija koja će trajati sve do modernog romana.“ (Pavlović-S., 1985; 297) Dijalog jest međusobno razmjenjivanje govora dvaju ili više likova. Dijalog u pripovjednom tekstu samo *donekle zadržava značajke neposrednog prostora i sadašnjosti, jer je smješten u ispričanu prošlost i udaljeni prostor.* (Peleš, 1999: 108) On daje posebnu dinamiku radnji i obično biva korišten da bi se podigla tenzija na onim mjestima koja su odlučujuća za razvoj romaneskne fabule. Navedeno se može vidjeti na temelju razgovora Vojnika i Licencijata:

- *Prema tome – upade licencijat – vi i dona Estefania jedno drugom ne ostajete dužni, jer ste izravnali igru.*
- *Tako izravnali – prihvati zastavnik – možemo promiješati karte i početi novu. Ali, gospodine licencijate, zlo je u tome što će se ona lako osloboditi mojih lanaca, a ja se neću moći, međutim, riješiti posljedica njezine himbenosti. Najposlije, ma kako mi teško bilo, ona mi je svojina. (142)*

6.8. Neočekivanost završetka

Još jedno obilježje jest i neočekivanost završetka i to u novelama *Brak na prijevaru* i *Licencijat Staklenko*, ali i u *Ljubomorniku iz Estramadure*. Umjesto da gospođa Estefania završi u

zatvoru zbog svoje prevare, zastavnik Campuzano nije ju optužio jer je i on prevarant. Njegov pokušaj da prevari bogatu damu nije urodio plodom što dovodi do duhovite poante djela koja je obilježje anegdote, a izgovara ju upravo njegov prijatelj Peralta: *Tko hoće i voli druge da vara, neka se ne tuži, kad ga prevare.* (143) No, zastavnik se ne tuži jer zna da mu je bolest i stanje u kojem se nalazi kazna za grijeh koji je počinio, a to potvrđuje moralnost i poučnost Cervantesovih novela.

U noveli *Licencijat Staklenko* završetak je također neočekivan. Na kraju novele Tomas Rodaha primoran je otići iz zemlje zbog nemogućnosti da se suprotstavi ljudima i dokazivanja da je ozdravio te postaje vojnik kako bi mogao normalno živjeti. Dolazi se do paradoksalnog zaključka u kojem Cervantes upućuje kako je poželjnije biti lud nego pametan te kako čovjekovo obrazovanje i sposobnosti više nisu bitne, a jedini cilj postaju načini kako da se mnoštvo zabavi i potroši vrijeme.

Također, u noveli *Ljubomornik iz Estramadure* rasplet je neočekivan. Naime, preljuba nema, tj. mlada supruga nije prevarila svoga muža, ali ljubomorni starac ipak umire od razočarenja, a njegova udovica, mlada i bogata, odlazi svojevrijeme u samostan.

6.9. Psihološka karakterizacija

Cervantes u *Uzoritim novelama* ozbiljnije pristupa psihološkoj karakterizaciji likova. Novela *Brak na prijeveru* napisana je u prvom licu kako bi se što bolje mogla dočarati psihološka karakterizacija glavnog lika, vojnika Campuzana. Cervantes prepušta liku zastavnika Campuzana da bude pripovjedač svoje priče o prevari što pridonosi suosjećanju prema liku. Navedeno se odnosi i na citat: *(...) ja kao da sam bez trunka soli u glavi, obuzet većom radosti nego što je mogoh i zamisliti, videći pred sobom onaj imutak, što sam ga u sebi već pretvorio u novac, i ne misleći na ino doli na milinu, što me obuzela, a pamet mi sapela.* (128) U noveli *Licencijat Staklenko*, Maletinski napominje kako se junak jasno razlikuje od vickastih pikara i lakrdijaša te je prikazan kao izvanredno individualiziran karakterni tip čudaka. Lik Tomas Rodaha karakterizan je kao talentirani i obrazovani pravnik te intelektualac koji poludi od ljubavnog napitka. Njegova ludost očituje se u umišljanju da je od stakla. Javno propovjedajući zalaže se za pravdu. Njegovo ludilo

čini ga bojažljivim. Cervantes opisuje njegov strah da se ne razbije i time prodire u njegovu psihu. *Hodeći ulicama, išao je samo sredinom, a i tada je zirkao na krovove, u strahu da mu ne padne crijep na glavu i da ga ne razbije.* (55)

6.10. Aktivni likovi

Likovi u Cervantesovim *Novelama* jesu uglavnom aktivni, oni odlučuju što će se, kada i kako zbiti. Glavni likovi novele *Rinconete i Cortadillo* jesu dvojica dječaka, Rinconete i Cortadillo. Dječaci su vješti u svom zanatu, krađi. Neprestano putujući Andaluzijom nailaze na nove žrtve njihovog pljačkaškog nauma. Njihova imena uvelike određuju njihove karaktere. Cortadillo je deminutiv imenu Cortado što znači rezač, a Rincon znači zakutak te je Rinconete dječak iz zakutka koji samo čeka priliku za krađu. Kroz cijelu novelu oni su aktivni likovi, od početnog bijega iz vlastitog doma, uključivanja u bandu lopova do završnog zaključivanja kako je živjeti nečasno bezvrijedno.

6.11. Lakrdijaški nestašluci

Sličnost s Boccacciom u noveli *Rinconete i Cortadillo* očituje se jedino po izboru likova, a ti likovi jesu lopovi koji samo čekaju situaciju u kojoj bi nekog nevinog čovjeka prevarili. Likovi su zapravo pikari. Oni su besposličari, lopovi i prostitutke. Glavni pikar jest Monipodio koji predstavlja pokrovitelja, oca i učitelja lopovske bande. Podložnost ostale družine tom grubom i nezgrapnom divljaku „kakva ravna na svemu svijetu ne bi našao“ ismijavana je. Naređivanjem i oštrim, prijetećim pogledima ima nadzor nad ostalim propalicama. Lakrdijaški nestašluci očituju se u nedovršenim poslovima lopova. Navedeno se može vidjeti iz primjera gdje izvršitelj Chiquiznaque umjesto gospodaru nožem zareza obraz jednom od njegovih slugu jer ovom, kako se pravda, lice ne bi moglo podnijeti toliko udaraca. Mladenački nestašluci mogu se opaziti i u noveli *Ljubomornik iz Estramadure*. U toj noveli pripovjedač kaže: „Ima u Sevilji poseban sloj besposlena svijeta, dokonjaka. Ti dangube i lovci na žene sinovi su različitih župljana, (...), čeljad razuzdana, sami gizdelini, medenasti i sladunjavi momčići – (...).“ (19) Naime, jednome od takvih

momaka neženja za oko zapne kuća opreznog, starog Carrizelesa. Posluživši se lukavstvom i snalažljivošću te uz pomoć ostale družine, mladić Loaysa uspije ući u starčevu kuću.

6.12. Ismijavanje glupana i licemjera

Jedno od obilježja novele jest i ismijavanje licemjera i glupana. U noveli *Rinconete i Cortadillo* prevladava humor. Maletinski navodi kako se Cervantesova ironija u ovoj noveli ogleda u tome što je banda varalica prikazana kao sasvim „normalna“ socijalna organizacija sa svojom hijerarhijom. Većina se likova pripadnika lopovske bande ponaša i govori ceremonijalno, oponaša govor i ponašanje plemića i vitezova te jedni druge oslovljavaju s *Vaša milosti, gospodine viteže* i slično. Humor se postiže i pikarskim žargonom. U govor pikara Cervantes unosi mnoge pogrešno izgovorene učene ili strane riječi i na taj se način izruguje želji mnogih svojih suvremenika iz najnižih društvenih slojeva da izgledaju učeno i otmjeno. Tako na primjer Monipodio umjesto misa *zadušnica* kaže *misa zadužnica*, zatim jedan od njegovih zaposlenika govori *destrukcije* umjesto *instrukcije* i niz drugih primjera. Cervantesova ironija prelazi u satiru kad besposličari, lopovi i prostitutke iskazuju svoju pobožnost. Oni naivno vjeruju kako je njihov posao ugodan Bogu. Pobožnost se sastoji u tome da redovno pale svijeće raznim svecima, daju priloge crkvi, mole krunicu, neki ne krađu petkom. Nesvjesni svog licemjerja žive u miru sa svojom savješću. Jedna od vodećih u iskazivanju svoje pobožnosti u *Noveli* jest starica Pipota. Starica se isprva čini kao i sve gospođe njezine dobi, pobožna, dobra i draga. No, pri nazdravljanju s ostalom družinom bori se za čašicu više i zna nazive svih vina:

Escalanta uze posudu, natoči je i stavi u ruke prepobožnoj starici, a ova je primi obadvjema, malo otpuhnu pjenu i reče: — Mnogo si nalila, kćeri Escalanta, ali Bog će mi dati snage za sve. I prislonivši posudu na usta, jednim mahom i bez predaha svu sadržinu pretoči u želudac, a kad sve iskapi, ovako progovori: — Ovo je lozova jušica iz guadalkanalskih vinograda, znam ja tu kapljicu; malo, utješiteljica, tukne po sadri... Bog ti platilo, kćeri, kako si me utješila... Nego, bojim se da mi ne naudi, jer sam još naštesrca. — Neće nauditi, majčice, jer je vince odležalo više od tri ljeta — napomenu Monipodio. — I ja se tako nadam, neka mi je Blažena Djevica na pomoći —

prihvati stara i dometnu: — Pogledajte, djevojke, imate li koji cuarto, da kupim svjećice za svoju pobožnost, jer sam u onoj žurbi i radosti, s kojom pođoh da što prije javim vijest o košu, zaboravila svoju kesu. (159)

6.13. Kult oštroumnih odgovora

Novina koju Cervantes unosi u svoje novele jest i kult oštroumnih odgovora. Na tu novinu nailazi se u noveli *Licencijat Staklenko*. Svojim glasnim razmišljanjima o mnogim pojavama i ličnostima tadašnjeg društva Tomas Rodaha izaziva divljenje onih koji ga slušaju te se u tome očituje ovo obilježje. „Ludi licencijat govori ne samo mudre nego i veoma slobodne stvari, ali mu to nitko ne zamjera.“ (Pavlović-Samurović, 1985: 301) Tomas Rodaha svojim javnim pripovjedanjem ukazuje na nepravdu koja je prisutna u njegovom društvu. Navedeno se može pronaći na brojnim mjestima u *Noveli*, a ovdje se izdvaja jedan od primjera: *Neki su se htjeli uvjeriti u istinitost njegovih tvrdnji, pa ga počеше pitati mnoge i teške stvari, a on im smjesta odgovaraše, i to tako mudro i točno da je zapanjio i najučenije na sveučilištu. (...) Dok je ovo govorio, nalazio se pred vratima neke ljekarne; obraćajući se vlasniku, reče mu:*

— U vas je zdrav posao, samo da nije na užtrb vaših svjetiljaka.

— Kako na užtrb mojih svjetiljaka? — začudi se ljekarnik.

— Tako — primetnu Staklenko — što vi, kad nemate kakva ulja, uzmete ulje iz prve svjetiljke koja vam je na dohvat. A još je tu nešto s čega i najbolji liječnik može zbog ljekarnika izgubiti svoj dobar glas. Upitan što bi to imalo biti, odgovori im kako ima i takvih ljekarnika koji se ne usuđuju kazati da nemaju ono što je liječnik propisao, te umjesto lijekova kojih nemaju, daju druge za koje misle da su istog učinka i svojstva, a ono nije tako; događa se da lijek lose sastavljen djeluje upravo suprotno. (129-130)

6.14. Približavanje eseju

Esej potječe od francuske riječi *essai* koja označava pokušaj. Solar u knjizi „Rječnik književnog nazivlja“ navodi kako je esej „književno-znanstvena vrsta u kojoj se načelno znanstveno izlaganje nekog životnog ili spoznajnog pitanja obrađuje književnoumjetničkim stilom i postupcima“. (91) Teme eseja su slobodnije u odnosu na strogo znanstvene vrste kao što su rasprave, studije ili traktati. Esej je relativno kratak i sklon je da se izrazom postižu i umjetnički dojmovi i u njemu je prisutna dominacija izlaganja te obrazlaganje koje teži zaključcima. Utemeljiteljima eseja kao posebne književne vrste smatraju se Michel de Montaigne, francuski filozof i književnik te Francis Bacon, engleski filozof. Cervantes se približava eseju novelom *Licencijat Staklenko*. Brojnim mudrim izrekama i opaskama o životu i ljudima u tadašnjoj Španjolskoj, kroz lik ludog Staklenka, Cervantes izražava svoje stavove i svoje mišljenje o ženama, ali i bračnom životu. Također, progovara negativno o brojnim profesijama, o ljekarima, liječnicima, knjižarima, krojačima, postolarima, slastičarima, o lutkarima i glumcima, redovnicima, kockarima, a jedino je pisce naveo kao najpotrebnije ljude. Solar navodi kako novela *Licencijat Staklenko* nema karakterističnu strukturu kratke ekspozicije, zapleta i raspleta, nego se više svodi na neku vrstu produžene i problematizirane ekspozicije, a zaplet i rasplet samo su naznačeni.³ Takva struktura ovu novelu čini sličnom eseju u čemu se očituje Cervantesovo oponiranje Boccacciou.

³ Solar, Milivoj, *Povijest svjetske književnosti*, Golden marketing, Zagreb, 2003. str 131.

7. ZAKLJUČAK

Renesansa je razdoblje u povijesti svjetske književnosti koje se nadovezuje na humanizam kao kulturni pokret kasnoga srednjega vijeka. Nastala je u Italiji odakle se počinje širiti na druge europske zemlje. Za razliku od srednjega vijeka, gdje je čovjek bio okrenut jedino onostranošću i prema crkvi, u renesansi u prvom planu više nije Bog, već predmet zanimanja postaje ovozemaljski čovjek. Tako se govori da od renesanse počinje svjetlost prosvjete, istine i razuma. Renesansa je u književnosti odigrala značajnu ulogu. Za početak povijesti renesansne književnosti uzimaju se „velika trojica“, a oni jesu: Francesco Petrarca, Dante Alighieri i Giovanni Boccaccio. U epohi renesanse možemo razabrati nov sustav književnih vrsta, poput epa *Bijesni Orlando* Ludovica Ariosta, komedije *Mandrogala* autora Niccoloa Machiavellia. Kritičku satiru utemeljio je Francois Rabelais u romanu u pet knjiga pod naslovom *Gargantua i Pantagruel*. Nova književna vrsta je i esej čiji je utemeljitelj Michael Eyquem de Montaigne glavnim djelom *Eseji*. Ipak, renesansa je u književnosti najveći dometa postigla u romanu i drami, zahvaljujući dvojici pisaca: Miguelu Cervantesu de Saavedri i Williamu Shakespearu. U vremenu između pojave prvog i drugog dijela *Don Quijota* Cervantes je 1613. godine objavio zbirku svojih glasovitih *Uzoritih novela*. Pod tim naslovom sabrano je 12 novela s različitim motivima. Miguel Cervantes de Saavedra svojim je *Uzoritim novelama* dao poseban doprinos svjetskoj književnosti u razvoju novele. Koliko je obogatio ne samo španjolsku već i svjetsku književnost svojim *Novelama* svjedoči i naziv da je Cervantes „španjolski Boccaccio“. Kao poznavatelj talijanske književnosti, Cervantes je svjesno izgradio svoj tip kratke prozne tvorevine po uzoru na tvorca novele, Boccaccia i njegovog *Dekameronu*. Kao pisac jednog prijelaznog vremena, na razmeđu renesanse i baroka Cervantes je i prorok dobra i zla te glasnik ljudske istine. U *Uzoritim novelama* nalazimo majstorstvo u jeziku i pripovjedanju, u vrsnim dijalozima i bogatstvu riječi, doskočica, zapažanja. Neka od obilježja njegovih novela jesu i psihološka karakterizacija likova, približavanje eseju, kult oštroumnih odgovora, ismijavanje licemjera i glupana te izostajanje okvira. Svrha stvaranja tog najvećeg španjolskog književnika sastoji se u borbi za sreću i slobodu čovječastva. Unatoč tome što je najpoznatiji kao tvorac prvog romana u svjetskoj književnosti, i samo po *Uzoritim novelema* zaslužio bi glas velikog pisca.

8. LITERATURA

1. Bratoljub Kljaić, *Novi rječnik stranih riječi*, Školska knjiga, Zagreb, 2012., str. 454
2. Jeleazar Maletinski, *Istorijska poetika novele*, Matica srpska, Moskva, 1991.
3. Krešimir Nemeć, *Antologija hrvatske novele*, Naklada P.I.P. Pavičić, Zagreb, 1997.
4. Ljiljana Pavlović-Samurović, *Španska književnost*, Beograd, 1985.
5. Miguel de Cervantes Saavedra, *Uzorite novele*, Zagreb-Beograd, 1949.
6. Milivoj Solar, *Ideja i priča*, Zagreb, 2004.
7. Milivoj Solar, *Povijest svjetske književnosti*, Zagreb, 2003.
8. Milivoj Solar, *Rječnik književnoga nazivlja*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
9. Nikola Miličević, *Španjolska književnost u Povijest svjetske književnosti 4*, 1974.
10. Peleš, Gajo, *Tumačenje romana*, Artresor naklada, Zagreb, 1999.